

Monika Binkowska-Bury¹, Lucyna Boratyn-Dubiel¹, Dorota Gutkowska²

Poczucie koherencji u studentów pielęgniarstwa i położnictwa

¹ Z Wydziału Medycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego
Z Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa

² Z Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Rzeszowie

W pracy przedstawiono wyniki badań dotyczących określenia poziomu poczucia koherencji i jego składowych, zrozumiałości, zaradności i sensowności u studentów pielęgniarstwa i położnictwa. Podjęto także próbę ustalenia związków pomiędzy poczuciem koherencji a zmiennymi niezależnymi, takimi jak: wiek, miejsce zamieszkania, odległość uczelni od miejsca zamieszkania oraz możliwościami rozwoju własnej kariery zawodowej. Badaniami objęto 663 studentów studiów dziennych licencjackich studiujących na kierunkach pielęgniarstwo lub położnictwo. Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki kwestionariusza z zastosowaniem kwestionariusza orientacji życiowej SOC-29 i autorskiego kwestionariusza ankiety. Dobór osób do grupy był celowy, uczestnictwo w badaniu dobrowolne i anonimowe. Na podstawie analizy statystycznej badań empirycznych stwierdzono, że badani studenci cechują się wyższym poziomem poczucia koherencji od przedstawicieli innych populacji badanych w kraju. Odnotowano różnicę w poziomie poczucia koherencji między studentami obydwu kierunków. Studenci studiujący na kierunku pielęgniarstwa cechują się wyższym poziomem poczucia koherencji od osób studiujących położnictwo. W toku prowadzonych badań wykazano ponadto zależność pomiędzy wiekiem a poczuciem koherencji i jego składowymi. Osoby najmłodsze mają wyższe poczucie koherencji od badanych z pozostałych grup wiekowych. Ponadto wykazano zależność istotną statystycznie pomiędzy poczuciem koherencji a rozwojem zawodowym wynikającym z wyższego wykształcenia. Badania dotyczące korelacji między poczuciem koherencji a możliwościami zawodowymi są dość nowatorskie i powinny być prowadzone i potwierdzone na innych porównywalnych populacjach studentów.

Słowa kluczowe: poczucie koherencji, rozwój zawodowy

Sense of coherence among nursing and obstetrics faculty students

In this paper the results concerning determine level of the sense of coherence and its components, the sense of understanding, resourcefulness and the feeling of sense among nursing and obstetrics faculty students have been presented. Besides, attempt of establishment between sense of coherence and independent variables like: age, place of residency, distance of university from place of residency and possibilities of own career development has been undertaken. The researches were carried out in 663 students undergraduate of Nursing and Obstetrics faculty, using diagnostic sound method with adaptation of Life Orientation SOC-29 Questionnaire and a questionnaire drawn up by the author. Selection of persons into group was purposeful and participation in the study was voluntary and anonymous. Based on statistical analysis of empiric researches was found, that examined students characterize higher level of the sense of coherence than representatives of other populations examined in the country. It was found difference in the level of the sense of coherence between students of both faculties. Students of nursing faculty are characterized by higher level of the sense of coherence than students of obstetrics faculty. Moreover, in the course of carried out researches, dependence between age and the sense of coherence and its components was indicated. The youngest persons have higher sense of co-

herence then examined persons from other age groups. In addition, statistically significant dependence between the sense of coherence and professional development resulting from higher education was indicated. The researches of correlation between the sense of coherence and occupational possibilities are innovatory enough and should be carried out on other comparable populations of students.

Key words: *sense of coherence, occupational development*

WSTĘP

Twórcą koncepcji poczucia koherencji w modelu salutogenetycznym jest Aaron Antonovsky. Autor ten definiuje pojęcie poczucia koherencji (1987 rok) jako „globalną orientację człowieka, wyrażającą stopień, w jakim człowiek ten ma dominujące, trwałe, choć dynamiczne poczucie pewności, że: (1) bodźce napływające w ciągu życia ze środowiska wewnętrznego i zewnętrznego mają charakter ustrukturyzowany, przewidywalny, wytłumaczalny; (2) dostępne są zasoby, które pozwolą mu sprostać wymaganiom stawianym przez te bodźce; (3) wymagania te są dla człowieka wyzwaniem wartym wysiłku i zaangażowania” [1].

Na poczucie koherencji zdaniem Antonovskiego składają się trzy komponenty:

Zrozumiałość (*comprehensibility*) – to spostrzeganie napływających informacji jako zrozumiałych, uporządkowanych, spójnych i jasnych, mających sens poznawczy. Jest to przekonanie, że bodźce, z którymi dana osoba spotyka się w przyszłości będą przewidywalne, a jeśli nawet pojawią się nieoczekiwane, to przynajmniej da się je uporządkować i wyjaśnić. Osoba o silnym poczuciu zrozumiałości ma zdolność do trafnej oceny rzeczywistości i rozwój wypadków nie jest dla niej zaskoczeniem.

Zaradność (*manageability*) – to dostrzeganie zasobów będących do dyspozycji jednostki, pozwalających sprostać stawianym jej wymaganiom. Osoba o silnym poczuciu zaradności wie, że cokolwiek się zdarzy, sama lub korzystając z pomocy innych ludzi poradzi sobie z trudną sytuacją. Na rozwój poczucia zaradności ma wpływ określony zakres wymagań rodziców i wzmacnianie własnej aktywności dziecka.

Sensowność (*meaningfulness*) – poczucie, że istnieją ważne dziedziny życia, które warte są emocjonalnego zaangażowania, poświęcenia, energii. Osoby o silnym poczuciu sensowności postrzegają życie lub wybrane jego obszary jako istotne, takie, w których podejmowane są działania i inwestowanie wysiłku ma sens. Poczucie sensowności jest wymiarem emocjonalno-motywacyjnym poczucia koherencji [2].

Te trzy wymiary poczucia koherencji są ze sobą ściśle powiązane. Osoby o silnym poczuciu

zrozumiałości mają zdolność do trafnej oceny rzeczywistości. Komponent zaradności odnosi się do zakresu, w jakim ludzie spostrzegają, że mają do swej dyspozycji odpowiednie środki do sprostanania wymaganiom stawianym przez sytuację. Środki te niekoniecznie muszą być w bezpośrednim posiadaniu podmiotu, mogą należeć do najbliższego otoczenia. Wystarczy, że jednostka wie, do kogo zwrócić się o skuteczną pomoc. Osoba o silnym poczuciu zaradności nie poddaje się w trudnej sytuacji. Komponent sensowności to wymiar emocjonalno-motywacyjny. Osoba o silnym poczuciu sensowności zawsze ma jakieś ważne dla siebie dziedziny życia, na których jej zależy. Uważa, że obszary te warte są zaangażowania, a inwestowany w nie wysiłek ma sens [3].

Celem opracowania było określenie poziomu poczucia koherencji oraz jego komponentów: zrozumiałości, zaradności i sensowności u studentów kierunku pielęgniarstwa i położnictwa. Podjęto także próbę ustalenia związków pomiędzy poczuciem koherencji a zmiennymi społeczno-demograficznymi i możliwościami rozwoju własnej kariery zawodowej.

Wyniki prezentowanych badań stanowią tylko część większego projektu badawczego.

MATERIAŁ I METODA

Dobór osób do grupy badawczej był celowy. Warunkiem uczestnictwa w badaniach było wyrażenie zgody przez studentów na udział w badaniach. W badaniach uczestniczyło 663 studentów studiów licencjackich studiujących na kierunkach pielęgniarstwo lub położnictwo. Badane osoby były studentami kierunków dziennych pierwszych trzech lat studiów. Wśród badanych 462 (69,7%) studiowały na kierunku pielęgniarstwo, a 201 osób na kierunku położnictwo (30,3%). Ogółem w badaniach uczestniczyło:

- 220 studentów (33,2%) Uniwersytetu Rzeszowskiego Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa
- 198 studentów (29,9%) Akademii Medycznej w Lublinie Wydziału Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu
- 156 studentów (23,5%) Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach Wydziału Opieki i Oświaty Zdrowotnej

- 57 studentów (8,6%) Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie
- 32 studentów (4,8%) Akademii Medycznej w Białymstoku Wydziału Pielęgniarstwa i Ochrony Zdrowia.

Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki kwestionariusza, z zastosowaniem kwestionariusza orientacji życiowej SOC-29 i autorskiego kwestionariusza ankiety. Kwestionariusz SOC-29 składa się z 29 pozycji testowych, wyrażonych w formie zdań pytających. W skład kwestionariusza wchodzi trzy podskale odpowiadające komponentom poczucia koherencji: zrozumiałości, zaradności i sensowności [4].

W niniejszej pracy zdecydowano się na wybór następujących metod badawczych:

- statystycznej
- ankietowej
- testowej

Analizy statystycznej wyników badań dokonano przy wykorzystaniu pakietu statystycznego Statistica. Analiza statystyczna danych, jakie zostały zgromadzone zmierzała do stwierdzenia czy istnieje związek między poczuciem koherencji a rozwojem zawodowym pielęgniarek i położnych. Obejmowała ona korelację wybranych zmiennych zależnych i niezależnych. Dla celu tej pracy przyjęto następujące zmienne niezależne: wiek, miejsce zamieszkania, odległość od miejsca zamieszkania.

Badania przeprowadzono w dwóch fazach:

I faza – badania pilotażowe, których celem było sprawdzenie narzędzia pod kątem zrozumienia pytań, a w konsekwencji udoskonalenie wersji narzędzia badawczego do badań właściwych. Wyniki badań pilotażowych nie wykazały wad strukturalnych narzędzia. Analiza statystyczno-merytoryczna na tym etapie również nie wykazała nieprawidłowości. Po korekcie stylistycznej została przygotowana i powielona do badań właściwych.

II faza – badania właściwe – przeprowadzono je od stycznia do grudnia 2004 roku. W badaniach uczestniczyło 670 studentów studiów licencjackich studiujących na kierunkach pielęgniarstwo i położnictwo. Analizie poddano materiały uzyskane od 663 studentów. Materiał badawczy dotyczący pozostałych osób był niekompletny i nie został poddany opracowaniu statystycznemu.

WYNIKI BADAŃ

Najliczniejszą grupę wśród badanych stanowiły kobiety – 641 osób (96,7%), mężczyzn było 22 (3,3%). W grupie badanych pielęgniarek i po-

łożnych najliczniej reprezentowane były osoby w wieku 19–21 lat (59,0%), najmniej zaś osoby pomiędzy 26 a 30 rokiem życia, tylko 6,0%. Wykształceniem średnim ogólnokształcącym legitymowała się zdecydowana większość respondentów (68,3%), policealnym medycznym – 14,9%, średnim zawodowym – 11,9%, innym policealnym – 1,4%, wyższym – 3,5%.

Wśród badanych najliczniejszą grupę stanowiły osoby mieszkające na wsi (41,2%). Pozostali respondenci – 22,5% – mieszkali w mieście do 50 tys. mieszkańców, 20,8% w mieście powyżej 100 tys. mieszkańców, a 15,5% mieszkało w mieście 50–100 tys. mieszkańców

Ponad połowa ankietowanych (50,4%) mieszkała w odległości do 50 km od miejscowości, w której znajduje się uczelnia, pozostali respondenci (28,9%) mieszkali w odległości powyżej 50 km od miejsca studiowania. Co piąty ankietowany (20,7%) mieszkał w tej samej miejscowości.

Najczęściej wymienianymi możliwościami wynikającymi z wyższego kształcenia pielęgniarek i położnych, jednocześnie mającymi wpływ na rozwój własnej kariery zawodowej wg ankietowanych było:

- otrzymanie interesujących ofert pracy – 76,0%
- awans zawodowy – 60,9%
- otrzymanie pracy w prestiżowych instytucjach w kraju lub za granicą – 57,2%
- założenie własnej firmy lub udział w spółce – 30,3% (tabela 1).

Porównanie średnich wyników uzyskanych w Kwestionariuszu Orientacji Życiowej SOC-29

Kwestionariusz do badania poczucia koherencji nie posiada norm. Analiza wyników oparta jest na porównaniu wyników średnich uzyskanych przez badanych studentów z wynikami innych autorów.

W badanej grupie studentów średnia wartość koherencji wyniosła 147,0. Wartości te są wyższe od podobnych wyników publikowanych w literaturze. W badaniach prowadzonych wśród studentów polskich uzyskano następujące wyniki globalnego poczucia koherencji:

1. średnia 131,95; odchylenie standardowe 20,27; N= 137 [5]
2. średnia 136,44; odchylenie standardowe 19,91; N= 65 [6]
3. średnia 137,0; odchylenie standardowe 23,2; N= 50 [7]

Badani studenci cechują się wyższym dla tej populacji poziomem globalnego poczucia koheren-

cji. Wartości średnie i odchylenia standardowe | w poszczególnych komponentach zawiera tabela 2.

TABELA 1. Wyższe wykształcenie a możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej
TABLE 1. Higher education and possibilities of own career development

Rodzaj odpowiedzi	Awans zawodowy		Otrzymanie interesujących ofert pracy		Otrzymanie pracy w prestiżowych instytucjach w kraju lub za granicą		Założenie własnej firmy lub udział w spółce	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
tak	404	60,9	504	76,0	379	57,2	201	30,3
nie	39	5,9	33	5,0	101	15,2	186	28,1
nie mam zdania	66	10,0	59	8,9	82	12,4	147	22,2
brak odpowiedzi	154	23,2	67	10,1	101	15,2	129	19,5

TABELA 2. Wartości średnie otrzymane w skalach SOC-29 dla całej grupy badanych studentów
TABLE 2. Average values obtained in scales SOC -29 for all examined student's group

Skala SOC-29	N	X -średnia	S- odchylenie standardowe
SOC-1	663	50,9	12,29
SOC-2	663	51,9	10,67
SOC-3	663	44,2	7,93
SOC-4	663	147,0	28,64

SOC-1- poczucie zrozumiałości
SOC-2- poczucie zaradności (sterowalności)
SOC-3- poczucie sensowności
SOC-4- globalne poczucie koherencji

TABELA 3. Porównanie wartości średnich w skalach SOC dla kierunku pielęgniarstwo i położnictwo
TABLE 3. The comparison of medium values in scales SOC for the nursing and obstetrics specialization

Kierunek studiów	Liczba osób	SOC – 1		SOC – 2		SOC – 3		SOC – 4	
		$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
pielęgniarstwo	462	53,4	12,9	54,4	10,6	45,9	7,4	153,8	28,9
położnictwo	210	45,4	8,1	46,4	8,0	40,4	7,1	132,2	19,9

SOC-1- poczucie zrozumiałości
SOC-2- poczucie zaradności (sterowalności)
SOC-3- poczucie sensowności
SOC-4- globalne poczucie koherencji
 $\bar{x}$ - średnia arytmetyczna
s - odchylenie standardowe

TABELA 4. Wiek ankietowanych a poczucie koherencji
TABLE 4. Age of inquired persons and sense of coherence

Wiek	Zrozumiałość		Zaradność		Sensowność		Koherencja	
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
19–21 lat	52,8	13,2	53,9	10,8	45,5	7,6	152,3	29,6
22–25 lat	48,7	10,8	49,2	10,3	42,4	8,2	140,2	26,5
26–30 lat	48,0	9,6	50,9	8,8	44,3	6,8	143,1	23,2
31 i powyżej	48,1	8,5	48,1	8,2	41,6	6,7	137,8	20,8
p	0,000***		0,000***		0,000***		0,000***	

p- współczynnik istotności statystycznej
***- bardzo wysoka istotność statystyczna p<0,001

TABELA 5. Poczucie koherencji a miejsce zamieszkania i odległość miejsca zamieszkania od uczelni
TABLE 5. The sense of coherence and place of residence and distance of place of residency from university

Zmienne	Zrozumiałość (p)	Zaradność (p)	Sensowność (p)	Koherencja (p)
Miejsce zamieszkania	0,838	0,289	0,983	0,718
Odległość miejsca za-	0,300	0,483	0,087	0,253

mieszkania od uczelni				
-----------------------	--	--	--	--

(p)- współczynnik istotności statystycznej

TABELA 6. Wpływ wyższego wykształcenia i możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej a poczucie koherencji
TABLE 6. Influence of higher education and possibilities of own career development and sense of coherence

Możliwości wynikające z wyższego kształcenia	Zrozumiałość (p)	Zaradność (p)	Sensowność (p)	Koherencja (p)
Awans zawodowy	0, 000 ***	0, 000 ***	0, 000 ***	0, 000 ***
Otrzymanie interesujących ofert pracy	0, 000 ***	0, 000 ***	0, 000 ***	0, 000 ***
Otrzymanie pracy w prestiżowych instytucjach w kraju i za granicą	0, 000 ***	0, 000 ***	0, 000 ***	0, 000 ***
Założenie własnej firmy lub udział w spółce	0, 000 ***	0, 000 ***	0, 000 ***	0, 000 ***

(p)-współczynnik istotności statystycznej

***- bardzo wysoka istotność statystyczna $p < 0,001$

Porównanie wartości średnich w skalach SOC badanych przedstawia, że studenci studiujący kierunek pielęgniarstwo cechują się wyższym poziomem poczucia koherencji – 153,8. Dla osób studiujących kierunek położnictwo poziom koherencji wynosi 132,2. Wartości średnie i odchylenia standardowe dla poszczególnych składowych w komponentach poczucia koherencji zawiera tabela 3.

Analiza zależności pomiędzy poczuciem koherencji a zmiennymi społeczno-demograficznymi i możliwościami rozwoju własnej kariery zawodowej wykazała, że wiek ankietowanych osób różnicuje w sposób istotny statystycznie zarówno składowe jak i ogólne poczucie koherencji. Osoby z najmłodszej grupy 19–21 lat mają wyższe przeciętne poczucie koherencji – 152,3 od badanych z pozostałych grup wiekowych. Wykazano bardzo wysoką zależność statystyczną między wiekiem a poczuciem koherencji i jego trzema składowymi ($p=0,000$) (tabela 4).

Miejsce zamieszkania, jak również odległość uczelni od miejsca zamieszkania nie różnicują i nie wpływają w sposób istotny na poczucie koherencji ($p > 0,05$) (tabela 5).

Analiza możliwości wynikających z uzyskania wyższego wykształcenia wykazała bardzo wysoką zależność statystyczną między poczuciem koherencji i jej składowych we wszystkich zakresach na poziomie ($p=0,000$) (tabela 6).

DYSKUSJA I WNIOSKI

Porównując wyniki publikowanych badań, można stwierdzić, że badani studenci cechują się wyższym poziomem poczucia koherencji od

przedstawicieli innych populacji badanych w kraju. Odnotowano różnicę w poziomie poczucia koherencji między studentami obydwu kierunków. Studenci studiujący na kierunku pielęgniarstwa cechują się wyższym poziomem poczucia koherencji od osób studiujących położnictwo. W toku prowadzonych badań wykazano ponadto zależność pomiędzy wiekiem a poczuciem koherencji i jego składowymi. Osoby najmłodsze mają wyższe poczucie koherencji od badanych z pozostałych grup wiekowych. Ponadto wykazano ciekawą zależność pomiędzy poczuciem koherencji a możliwościami wynikającymi z wyższego wykształcenia. Osobom z wysokim poczuciem koherencji towarzyszy przeświadczenie, że życie jest sensowne, uporządkowane i przewidywalne. Ludzie z taką perspektywą uważają, że warto inwestować w wysiłki i podejmować działania zmierzające do uzyskania wyższego wykształcenia, ponieważ wierzą, że wysiłki te się opłacą [3, 8] na przykład w postaci: możliwości awansu zawodowego, otrzymania interesujących ofert pracy w kraju i za granicą, możliwości założenia własnej firmy.

Podsumowując, badania, dotyczące korelacji między poczuciem koherencji a możliwościami zawodowymi są dość nowatorskie i powinny być prowadzone i potwierdzone na innych porównywalnych populacjach studentów.

PIŚMIENNICTWO

1. Antonowsky A., *Unraveling the mystery of Health. How people manage stress and stay well*, Jossey-Bass, San Francisco 1987 [tłumaczenie polskie: Antonowsky A., *Rozwikłanie tajemnicy zdrowia. Jak radzić sobie ze stresem i nie zachorować*, Fundacja IPN, Warszawa 1995, 34]

2. Szymona K., Szymona J. Pawłowska B., *Poczucie koherencji a postawy rodzicielskie w percepcji pacjentów z zaburzeniami nerwicowymi*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin-Polonia vol. LVII, Supl. XI 2002, 390.
3. Wrońska I., Banaszkiewicz M., *Poczucie koherencji u studentów pielęgniarstwa*. Annales Academiae Lodzensis, 43, 4, 2002, 12.
4. Antonowsky A., *The structure and properties of Sense of Coherence Scale*, Social Science and Medicine, 1993, 36, (6), 726.
5. Gruszczyńska E., *Poczucie koherencji a efektywność radzenia sobie ze stresem egzaminacyjnym*, Zdrowie-Stres-Zasoby, Wyd. Fundacji Humaniana, 2001, 127.
6. Zasępa E., *Personalny wymiar religijności a poczucie koherencji i poczucie bezpieczeństwa*, Studia Psychologica. UKSW 3, 2002, 53.
7. Binkowska-Bury M., Wrońska I., Iwanowicz-Palus G., *Orientacja życiowa przyszłych pielęgniarek a motyw wyboru zawodu*, Pielęgniarstwo XXI wieku, 2(7) 2004, 37.
8. Dolińska-Zygmunt G., *Podmiotowe uwarunkowania zachowań promujących zdrowie*, Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, Warszawa, 2000, (4), 7, 39

Monika Binkowska-Bury
Rzeszów